

Cellefængslet paa Vridsløselille Mark som 50 Aars Jubilar.

Den 5. Decbr. 1859 regnes for Cellefængslets Fødselsdag, idet den konstituerende Overinspektør for Fængselsvæsenet F. Bruun, som tillige var udnævnt til Inspektør for Vridsløselille Forbedringshus, denne Dag »installerede de ved Anstalten antagne Embedsmænd og Betjente«. Disse var 1 Inspektør, 1 Præst, 1 Læge, 1 Bogholder, 1 Økonoskriver, 1 Sekretær, 1 Førstelærer, 1 Andenlærer, 1 Kontorist, 1 Overbetjent, 1 Værkmester, 1 Gasmester, 1 Spisemester, 1 Portner, 10 Underbetjente, 2 Vægttere og 4 Karle. Den 20. Decbr. overflyttedes derefter 55 Fanger fra Christianshavns Strafanstalt, hvoraf de 37 til Cellestraf ifølge Lov 30. Novbr. 1857 og Resten til Arbejde i Fællesskab, og dermed var Fængslet taget i Brug.

Fængslet var dog langt fra fuldt færdigt ved Ibrugtagelsen, idet hverken Bygningerne eller Ringmuren var fuldførte, og der manglede en Del Inventarium og Montering, ligesom Terrænet udenom først efterhaanden reguleredes ved Anlæg af Veje, Haver, Grøfter m. m. Til disse sidste Arbejder benyttedes Fællesfanger, hvoraf der derfor i de første Aar fandtes en Del i Fængslet.

Den 5. Decbr. 1909 fyldte Fængslet altsaa 50 Aar og burde vel efter almindelig Skik og Brug have fejret sit Jubilæum, i alt Fald ved et Festskrift. Naar dette ikke er sket, er Grunden ikke Mangel paa interessant Stof;

tværtimod. Stoffet er saa overvældende og mangeartet, at en nogenlunde udtømmende Beretning vilde blive et helt Værk og maatte behandles af forskellige Særkyndige. I første Række er Grunden til Tausheden vistnok at søge i den tilbagetrukne Stilling, som Fængselsvæsenet i det hele indtager og bør indtage, efter sin Natur som hørende til Livets Skyggeside. Men dertil kommer en Misstemning, som uundgaaelig griber enhver Fængselsmand ved Tanken om den nuværende fortvivlede Pladsmangel i Strafanstalterne for Mænd, som Fængselsvæsenet forlængst har forudset og søgt at forebygge uden at kunne skaffe sig Øren for sine Klager, og som stiger Dag for Dag og samtidigt medfører et fordoblet Arbejde og umuliggør en frugtbringende Fængselsbehandling. Baade Tid og Lyst mangler under disse Omstændigheder til — om end kun i korte Træk — at skrive Cellefængslets Historie. For dog ikke at lade dette Jubilæum gaa helt upaaagtet hen, skal jeg her meddele en Oversigt over Fængslets Bygningsvæsen i de 50 Aar og derunder dvæle noget ved Fængslets Tilblivelseshistorie.

Der gaar fra gammel Tid her paa Stedet sære Frasagn om Genvordigheder, hvormed der maatte kæmpes under Grundlæggelsen og Opførelsen og om mærkelige Mangler ved Plan og Overslag m. m., saaledes: at Pladsen valgtes midt i en Sump for at være sikker mod Vandmangel, at Heste og Vogne derfor sank i Mudderet hvert Øjeblik med store Læs, og at en hel Fløjs Grundvold pludselig sank til Bunds og ligger begravet endnu den Dag idag tilligemed de c. 200,000 Rdl., som Stenene havde kostet, at der oprindelig ingen passende Adgangsvej var til Lodden, som laa midt imellem Landevejen og Jernbanen, hvorfor der senere maatte købes Strimler til begge Sider, at der ingen bestemt Plan var for Byggeriet og stadigt lavedes om paa

det hele, saaledes at f. Ex. Fangeskole og Lærerboliger ganske var forglemt, at en Gaard ved Taastrup Station paa 50 Tdr. Land kunde være købt til Byggegrund for mindre Pris end der gaves for Grus til Byggeriet fra Gaardens Grusgrav, at Overslaget var fuldt af Fejlregninger og blev langt overskredet, og meget andet.

Naar et saa stort og ualmindeligt Byggeforetagende gaar for sig gennem en Aarrække ude paa Landet, vil der selvfølgelig altid i Løbet af et halvhundrede Aar danne sig Myther om denne mærkelige Begivenhed, og det kan have sin Interesse at undersøge Forholdet mellem Virkelighed og Digt. Jeg har havt Adgang til forskellige Regnskaber og Papirer angaaende Fængslets Planlægning og Opførelse og skal derefter give en kort Fremstilling af Tilblivelseshistorien, hvorigennem enhver saa selv kan skønne, hvorvidt der ligger noget til Grund for Folkensnakken.

Fængslets Tilblivelseshistorie var i Virkeligheden lang og trang. Den 20. Maj 1853 var den nye Strafanstalt i Horsens for Fællesfanger bleven taget i Brug. Herved var det første Skridt til Gennemførelsen af Fængselsreformen efter kgl. Res. af 25. Juni 1842 gjort. Det næste maatte nu blive Opførelsen af et Forbedringshus for de til kortere Aaremaal dømte mandlige Forbrydere, hvoraf der d. 1. Januar 1853 hensad 565 til Forbedringshus dømte i de gamle Anstalter. Den nævnte kgl. Resolution fastslog, at saadanne Forbrydere skulde behandles i Ensomhed Dag og Nat, »da Isoleringen maa anses som det virksomste Middel til Forbrydernes Forbedring, medens Samlivet mellem Forbrydere demoraliserer dem indbyrdes end mere og afføder og vedligeholder Forbindelser, der true Retssikkerheden«. Overinspektionen for Fængselsvæsenet, Etatsraad David, indgav derfor d. 10. August 1853 en Forestilling til Justitsministeriet om Opførelsen af et Cellefængsel til 360 à 400 Fanger, som han antog med alt Tilbehør kunde opføres i Løbet af 5 Aar for ca. 400,000 Rdl., og begærede en Bevilling paa Finansloven for 18⁵⁴/₅₅ til Indkøb af

Grund, Tilvejebringelse af Planer og Tegninger og til forberedende Byggearbejder. Grundens Størrelse ansloges til 10 à 12 Tdr. Land. Angaaende Beliggenheden af Fængslet udtaltes, at det burde opføres i Nærheden af København eller ved Jernbanen til Korsør, fordi Hovedstaden afgav de fleste Forbedringshusfanger, og Isoleringssystemet er særlig paakrævet for disse Forbrydere, ligesom administrative Grunde talte for at lægge det paa Sjælland i Nærheden af Overbestyrelsen.

Ved Valget af Pladsen spillede ganske rigtigt Vandforsyningen en stor Rolle. Horsens Strafanstalt var anlagt paa en høj Banke, og Adgangen til Vand havde vist sig baade vanskelig og kostbar der. Nu maatte der altsaa udses et Sted paa en Slette med rigelig Vandadgang. Efter Undersøgelse af Vandinspektør Colding valgtes blandt de tilbudte Lodder Husmand Hans Didriksens Lod paa Vridsløselille Mark. Ved Boring 4 Steder var det konstateret, »at der fandtes 1 à 2 Fod Muld, ca. 8 Tommer rødt eller gult Ler og derunder sort eller blaat Ler, sandsynligvis 20—30 Fod mægtigt, det gule Ler gennemtrængt med Vand, Grundvandet 3—4 Fod under Overfladen; den nuværende Brønd kunde give 300 Tdr. i Døgnet, og mere Vand kunde skaffes ved at gaa gennem Blaaleret til det underliggende Grus- eller Kalklag«. Afløbsforholdene kunde ganske vist være bedre, men ved Uddybning af Grøfter kunde der let skaffes tilstrækkeligt Fald.

Overinspektionen anbefalede at købe den nævnte Lod, der laa midt imellem Glostrups og Kjøgevejs (senere kaldet Taastrups) Jernbanestation og midtvejs mellem Roskilde Landevej og Jernbanelinien, samt en tilstødende mindre Lod, der gav Adgang til Jernbanen, tilsammen 10—11 Tdr. Land. Gaarden ved Taastrups Station kan ikke ses at være tilbudt, hvilket dog ikke er usandsynligt, da det omtales, at der foreligger flere Tilbud.

Paa Finansloven for 18⁵⁴/₅₅ bevilgedes til en Begyndelse 45,000 Rdl. til et nyt Forbedringshus i Sjælland.

Den 9. Maj 1854 offentliggjordes et af Overinspektionen forfattet »Program til Konkurs over Projekt« til Planer og Tegninger med en Frist af 4 Maaneder, ved Skøder af henholdsvis d. 29. August og 1. Septbr. 1854 erhvervedes de ovenomtalte 2 Jordlodder for ialt 4,700 Rdl., Mursten og Kalk udbødes ved Licitation, Grus købtes i store Mængder paa Gaarden ved Taastrups Station, en Tilsynsmand paa Byggepladsen antoges, og under 7. Novbr. 1854 udnævnte Justitsministeriet en Kommission, bestaaende af David, Bygningsinspektør Friis og Byfoged Crone til at bedømme de indkomne Tegninger og Planer og afgive Beretning.

Kun 1 af de 3 indkomne Projekter fandtes af Kommissionen egnet til at tjene til Grundlag for videre Udarbejdelse af Planer. Det viste sig at være forfattet af Bygningsinspektør Krüger i Pinneberg med Assistance af Civilingeniør Timmermann i Hamburg og afkøbtes disse for 500 Rdl., hvorpaa det overdroges Bygningsinspektør Friis at foretage de fornødne Ændringer i Projektet mod et Honorar af 500 Rdl. Det af Friis saaledes ændrede Forslag, hvis Overslagssum lød paa 550,000 Rdl., indstilledes af Kommissionen til Antagelse, og Justitsministeriet indgik under 14. Marts 1856 med en Forestilling til Kongen om at bifalde Planen, at overdrage Ledelsen af Byggeforetagendet til David og Friis og at bemyndige disse til at ansætte Arkitekt og afholde Udgifter til Konduktør, Tegnestue, Befordring, Diæter, Kontorudgifter og Bogføring; endvidere udbades Bemyndigelse for Justitsministeriet til at approbere Afgivelser, »som findes hensigtsmæssige og kan foretages uden væsentlig Forandring i Planen«. Denne Indstilling bifaldtes under 17. Marts af Kongen. Bygningskommissionen konstituerede sig og ansatte Arkitekt Nebelong som teknisk Leder.

Efter Friis' Forslag skulde Fængslet rumme 381 Fange-celler, 11 Badeceller, 8 Pumpeceller, Kirke til 240 Fanger, 2 store Arbejdssale, Spadseregaarde for 72 Fanger, Syge-

afdeling, Kontorer, Økonomirum, Lagerrum, Værelser for ugifte Betjente m. m. indenfor Ringmuren, og udenfor denne 2 Bygninger Nord for Fængslet til Bolig for Inspektøren, Præsten, Overværkmesteren og eventuelt Lægen, og Syd for Fængslet 2 Bygninger, hver med 4 Boliger for gifte Betjente. De 4 Cellefløje kunde eventuelt forlænges, Spadseregaardene var placerede mellem Fløjene og Arbejdsalene, beregnede til 60 Fællesfanger, i 2 selvstændige Bygninger i Hjørnerne af Ringmuren. Fangeskole nævnes ikke i dette Overslag, heller ikke Lærerbolig.

Paa Finansloven for 18⁵⁵/₅₆ bevilgedes igen 45,000 Rdl., og medens Planen fastsloges og Ledelsen bragtes i formel Orden, fortsattes de forberedende Arbejder paa Byggepladsen med Dræning, Kloakanlæg, Grundgravning, Vejanlæg, Tilførsel af Materialier m. m. Der begyndtes med de 2 Bygninger Syd for Fængslet og Ringmuren. Da der efter Planerne behøvedes mere Jord »for at give Grunden den rette Figur«, fik Overinspektionen d. 9. Januar 1855 af Justitsministeriet Tilladelse til at købe nogle tilstødende Lodder, og ved Skøder af 30. Decbr. 1854 og 6. Juni 1855 tilkøbtes fra Naboejendommen Albertslund en Parcel paa c. 5 Tdr. Land for 4,687 Rdl. og fra en anden Nabogrund en smal Jordstrimmel paa ca. 900 □ Alen for 100 Rdl., hvorved der skaffedes Vej til Roskilde Landevej. Jorderne bestod nu ialt af 4 Parceller, tilsammen ca. 13³/₄ Td. Ld. For at uddybe Afløbet mod Øst erhvervedes endvidere i 1856 en smal Jordstrimmel paa begge Sider af den paa-gældende Grøft fra Fængslet til Jernbanestenkisten ved Valensbækvejen. Den hele Udgift til Grunden bliver herefter ca. 9,500 Rdl.

Da der efterhaanden som Arbejderne skred frem opstod forskellige Spørgsmaal om Forandringer i Planen for at gøre denne saa tidssvarende som muligt, foretog Arkitekt Nebelong i Efteraaret 1856 en Rejse til Belgien for at gøre sig bekendt med de nye Fængselsbygninger i Coutray, Brügge, Lüttich og Antwerpen og gjorde der

Bekendtskab med Fængselsarkitekt Dumont, som paatog sig at revidere Planen og udarbejdede nye Tegninger med ikke ubetydelige Forandringer særligt vedrørende Gaardenes Placering for Enden af Fløjene i Forbindelse med Observatorier, en Forbindelsesgang mellem Enden af Fløjene, en Fangecele i Centralbygningen, Ventilationen og Opvarmningen, alt i Lighed med Dumonts Indretninger i Cellefængslet i Louvain. Da der nu efter Cellegaardenes Fjernelse blev Plads mellem Fløjene, foresloges det at henlægge Arbejdssalene der. Disse Forandringer billigedes af Byggekommissionen, som gav Indberetning derom til Justitsministeriet og sendte litograferede Planer til Rigsdagen, men uden at gøre tilstrækkeligt opmærksom paa Forandringernes Omfang og de forøgede Omkostninger.

Byggeriet fortsattes i de følgende Aar, og Fængslet fuldførtes efter de af Dumont reviderede Planer, hvori dog efterhaanden foretoges nogle Forandringer. Efterat Grunden var lagt til de 2 Bygninger til Arbejdssale mellem Fløjene og Murene var opført i 2 Alens Højde, blev det saaledes besluttet at nøjes med den ene Bygning; den anden nedreves og paa en mindre Del af Grunden opførtes 2 Smedier, medens Resten af Grunden tildækkedes. Herfra stammer Sagnet om den sunkne Cellefløj. Andre Forandringer var: Fangeskolens Flytning fra Centralen til ved Siden af Bygningen til Arbejdssal mellem A og B Fløje, hvorved indvandt Plads til nogle flere Celler, Jerntrapper og Hvælvinger i Stedet for Trætrapper og Bjælkelag, Forbindelsesfløje mellem Port og Sygehus og Magasinbygning, Asfalt i Stedet for Trægulve, Forlængelse af Ringmuren og Opførelse af udvendige Stræbepiller.

Paa Finanslovene for 18⁵⁶/₅₇, 18⁵⁷/₅₈, 18⁵⁸/₅₉ og 18⁵⁹/₆₀ bevilgedes henholdsvis 100,000, 100,000, 150,000 og 110,000 Rdl., hvormed Overslagssummen 550,000 Rdl. var naaet. Der stod imidlertid i Foraaret 1859 saa mange Byggearbejder og ubetalte Regninger tilbage, at der endnu dels paa Finansloven for 18⁶⁰/₆₁ og dels paa Tillægsbevillings-

loven for samme Aar maatte bevilges ialt 171,500 Rdl., heraf tilbagebetaltes senere 6,411 Rdl. 88 β , saa at Overskridelsen blev ca. 165,000 Rdl.

Den 29. Marts 1860 vedtog Folketinget en Beslutning om at opfordre Justitsministeriet til at lade anstille nøjagtige Undersøgelser angaaende de stedfundne Overskridelser, og under 31. Maj s. A. nedsattes en Allerhøjeste Kommission, bestaaende af Kammerjunker, Godsejer E. Emil Rosenørn, Overretsassessor C. S. Klein og Arkitekt D. Herholdt, til at undersøge Grunden til Overskridelsen. Kommissionen holdt sit 1ste Møde d. 21. Juli 1860 og afgav Betænkning d. 14. Oktbr. 1862, hvorefter kun ca. 50,000 Rdl. af Overskridelsen skyldes Planens Udvidelse og Forandring, medens ca. 30,000 Rdl. er medgaaede til Udgifter ifølge den approberede Plan, som var forglemt i Overslaget, og Resten ca. 85,000 Rdl. skyldes Prisstigninger og Fejlregninger og uholdbare Forudsætninger i Overslaget. Kun for de 50,000 Rdls. Vedkommende, som er anvendt udover Planen, kunde der være Tale om at drage Bygningskommissionen til Ansvar, men Undersøgelseskommissionen indstillede, at der ikke gjordes saadant Ansvar gældende, idet Pengene er anvendt til Forandringer, som virkelig har gjort Bygningen bedre skikket til sit Øjemed og forøget dens Soliditet, og Bygningskommissionen, som ganske vist har manglet tilstrækkelig Hjemmel til Overskridelserne, dog med Grund kan have antaget, at en særdeles Myndighed med Hensyn til dette Byggeforetagende var overdraget den.

Efterat Spørgsmaalet om Ansvar for Overskridelsen var afgjort i Overensstemmelse med Undersøgelseskommissionens Indstilling, afleverede endelig Bygningskommissionen som ovenfor omtalt Strafanstalten d. 23. Novbr. 1860 til Inspektøren Justitsraad Bruun, der dog straks fremkom med Begæring om yderligere Bevilling paa c. 1700 Rdl. til Retorter til Gasværket, et Orgel til Kirken, Kirkestole m. m. I intet af de mig bekendte Forslag findes Gas-

værket omtalt, men maa dog antages at have været planlagt fra Begyndelsen.

Hermed var i det væsentlige Byggearbejderne afsluttede, og Cellefængslet paa Vridsløselille Mark var beredt til at træde ind som et vigtigt Led i det nye Straffesystem, der fik sin endelige Ordning ved Straffeloven af 1866 og den Kongelige Anordning af 13. Februar 1873. Cellesystemet var endnu nyt i Europa og dets Formaalstjenlighed omtvistet; men Tiden har tilfulde godtgjort, at Cellefængslet samtidigt med at være et virksomt Straffemiddel er en human Foranstaltning af første Rang, som ingen civiliseret Stat kan undvære, naar det anvendes med Skønsomhed paa de Individier, som det passer for, og naar Isoleringen suppleres med en opdragende Behandling. I de siden 5. Decbr. 1859 forløbne 50 Aar har Fængslet ialt huset 17,948 Fanger eller gennemsnitlig ca. 360 aarlig. Uagtet Befolkningens Tilvæxt har Cellefængslet indtil Aarhundredets Udgang vist sig tilstrækkelig til Behovet, hvori det maa være tilladt at se et Vidnesbyrd om Straffens Formaalstjenlighed. Først i det sidste Decennium er Trangen til mere Plads til Fanger bleven umiskendelig, og vi staa overfor Spørgsmaalet om Opførelsen af nye Strafanstalter, hvorved nyere Tanker paa Straffuldbyrdelsens Omraade samtidigt kunne realiseres.

Vridsløselille Cellefængsel har selvfølgelig i Tidens Løb maatte suppleres og forbedres paa mange Maader for at følge med Tiden. Dets hele Plan og Indretning, saaledes som det nu ser ud, vil være Tidsskriftets Læsere bekendt fra den Beskrivelse, som Fængselsinspektør Goos har givet i Tidsskriftets Bilag »De centrale Strafanstalter i Norden ved Aar 1900«. Sammesteds er ogsaa berørt de i de senere Aar skete Forandringer. Vi vil se lidt nærmere paa den oprindelige Tilstand og paa Forandringerne i deres historiske Sammenhæng og Aarsagsforbindelse.

For sin Tid var det nye Cellefængsel et betydeligt Fremskridt i Henseende til Bygningens Indretning og Ud-

rustning i forskellige Retninger. Det ledende Princip var en gennemført Isolation af Fangerne og en stærk Centralisation af det hele Anlæg for at lette Betjeningen og Oversigten. Derfor lagdes de 4 Fangefløje stjerneformigt omkring en Centralhal, saa at hele Virksomheden koncentreredes om denne, hvorfra alt hvad der passerer i Fløjene kan iagttages. Fangegaardene lagdes paa samme Maade koncentrisk omkring Observatorier i Enden af Fløjene. Kirken og Skolen indrettedes med smaa Aflukker i amfiteatralsk stigende Kredse med Prædikestol og Kate-der som Centrum og Mellemgange i koncentriske Kredse. Enhver Celle forsynedes med Vandkloset, et hidtil hertil Lands saa godt som ukendt Fænomen, og med Vandtilførsel til en Vaskeskaal, saa at hele Toilettet kunde foregaa i Cellen, endvidere med særskilt Friskluftstilførsel og Udsugningsrør. Til Belysningen opførtes et særligt Gasværk, til Madens Tilberedning indlagdes Dampgryder, der tilligemed Badeindretningerne forsynedes med Damp fra en Dampkedel, og til Opvarmningen af Kontorer og Celler indlagdes Rør med cirkulerende Vand, som opvarmedes ved særskilte Rørkedler i Kælderen. Alle disse Indretninger var dengang nye og saagodt som ukendte hertillands. Til Vandforsyningen gravedes 2 store Brønde mellem Fløjene, hvorfra Vandet pumpedes af Fanger i særskilte Celler i Kælderen op i Beholdere paa Loftet over Cellerne. Af saadanne Beholdere paa ca. 2 Kubikfod var der 1 til hver Celle, som fyldtes om Morgenens og som Fangen kunde tømme i Løbet af Dagen. Køkken, Økonomirum og Straffeceller placeredes i Kælderen, Kirken og Kontorer i en 5te Fløj ved Centralhallen, Magasiner og Sygehuset omkring en lille Forgaard i Forbindelse med Kirkefløjen. Kun Skolen fik en mere isoleret Beliggenhed mellem 2 Fløje. Alle Bygninger undtagen Kirkeløjen var af brandfri Konstruktion med Hvælvinger, Jerntrapper og Asfaltgulve. Planen som Helhed var meget smuk og fuldstændig symmetrisk; paa Bygningernes Udstyr, saavel det

ydre som det indre, offredes der derimod overensstemmende med Datidens spartanske Smag intel udover en Murkrands paa Portbygningen og et lille Spir paa Kirken; iøvrigt blankt Murværk af gule Sten, uden nogen Slags Prydelse.

Trods al anvendt Omtanke ved Plankæggelsen og Snille ved Udformningen af Detailler og Udstyr blottede Brugen efterhaanden ikke ubetydelige Mangler ved hele Anlægget.

Nogle af disse Mangler kan henføres til en altfor kopi-mæssig Efterligning af udenlandske Forbilleder uden tilstrækkelig Hensyntagen til klimatiske og lokale Forhold. Herhen hører Arrangementet med Vandbeholdere paa Loftet, som i kolde Vintere bedækkedes med Is, hvorved fremkom Oversvømmelser og Ødelæggelse af Lofterne; endvidere den utilstrækkelige Plads til Materialier og færdige Varer, idet man ikke havde taget tilbørligt Hensyn til, at Arbejdsvirkomheden dels paa Grund af den lidet udviklede indenlandske Industri, dels paa Grund af Fængslets landlige Beliggenhed navnlig var henvist til at bearbejde de hjemlige Raaprodukter Træ og Halm, som fordre megen Plads; endvidere Vandforsyningen med Overfladevand, der snart viste sig utilstrækkelig i tørre Somre; endvidere Tjenesteboligerne, som var beregnet paa, at en stor Del af Mandskabet skulde skaffe sig selv Bolig udenfor Fængslet i Omegnen, hvilket snart viste sig umuligt, saa at nogle maatte slaa sig ned i København, andre i Roskilde eller i heldigste Fald i Glostrup til stærk Genebaade for Personalet og Fængelsstjenesten; endvidere Afløbsforholdene, idet Kloakvandet førtes milelangt i aabne Grøfter med alt for lidt Fald gennem Valensbæk By og udbredte Stank og Sundhedsfare i Egnen; endvidere selve Cellefløjenes stjerneformige Beliggenhed, som fremkaldte Forbindelse mellem Fangerne gennem Vinduerne, der i de spidse Vinkler mellem Fløjene kom altfor nær ved Genbovinduerne; endelig Indretningen af Stolene i Kirken og Skolen, der frembød gunstig Lejlighed for Fangerne til at sætte sig i indbyrdes Forbindelse, idet de

var adskilte ved koncentriske i Stedet for ved radiale Mellemgange.

Andre Mangler maa tilskrives forskellige Aarsager, saasom: senere Tidens større Krav i hygiejnisk Henseende, hvorved sigtes til Cellernes for ringe Kubikindhold, Cellevinduernes for ringe Areal og Ventilationens Utilstrækkelighed; manglende Indsigt i den praktiske Fængselstjenestes Krav, hvorunder den højst uheldige Placering af Køkken og Økonomirum m. m. i Kælderen i Stedet for i en selvstændig Bygning, hvorved fremkommer Kroge og Smuthuller, som vanskeliggør Tilsynet, og det hele Anlægs gennemførte Sammentrængthed, der ved Siden af ubestridelige Fordele i andre Hensender frembyder mange Ulemper for den daglige Tjeneste derved, at Færselelsen vanskeliggøres ved snævre Forbindelsesveje og vanskelige Adgange; utidig Sparsommelighed, hvorpaa den oprindelig ganske uanstændigt tarvelige Udstyrelse af Kirken og den oprindelige Hovedadgang til Fængslet ad en Baggyde langs stinkende Muddergrøfter er gode Exempler; Mangel paa Forudseenhed i Valget af Beliggenheden af Fængslet midt imellem 2 Jernbanestationer, hvorved al Virksomhed fordyres med Transportomkostninger og saavel den hele Fængselstjeneste som Personalets daglige Tilværelse besværliggøres paa mange Maader.

Skulde der nu bygges et nyt Cellefængsel, vilde det nok i mange Maader blive anderledes end det nuværende, men det gaar vel ved de fleste Bygninger og Anlæg saaledes, at der senere viser sig Ufuldkommenhed og at de i Løbet af et halvhundrede Aar forældes. Men derfor kan de alligevel i den forløbne Tid have opfyldt deres Bestemmelse saa godt som det med Rimelighed kan forlanges, hvis man i Mellemtiden har gjort hvad der kunde gøres forat rette Manglerne og imødekomme Tidens Krav. Og saaledes har Forholdet været med Cellefængslet. Efterhaanden som Trangen til Forandring i en vis Retning

blev bydende, er der søgt at raade Bod paa den paagældende Mangel paa bedste Maade. Det er betydelige Forbedringer, der saaledes i Aarenes Løb er indførte baade indenfor og udenfor Ringmuren, og baade Fængslet selv og dets Omgivelser har forandret Udseende paa mange Punkter. En Del Mangler, navnlig dem der stammer fra selve Anlæggets Sammentrængthed, har man selvfølgelig maattet lade staa hen som uafhjælpelige, andre, som er forbunden med forholdsvis stor Bekostning og vanskeligt udførlige, som Forandring af Kirkestolene og Indsættelse af større Cellevinduer, er Touren ikke kommen til endnu. Men hvad der er udført er i og for sig saa betydningsfuldt og har i saa høj Grad forbedret Forholdene, at Fængslet trøstigt kan gaa det næste halve Aarhundrede i Møde og haabe at kunne gøre Fyldest endnu i en lang Aarrække.

Betragter vi først Terrænet uden om Fængslet, finder vi det udvidet og forskønnet næsten til Ukendelighed. En bred Allé med store Lindetræer og Slyngrøser fører nu fra Landevejen lige op til Portalen. Alleen er flankeret af Tjenesteboliger og Haver, og en Sidevej fører mod Øst ind til et Villakvarter med 7 Boliger for gifte Betjente. En større Villa ved Roskildevej rummer Bolig for Førstelæreren og en Pogeskole for Funktionærernes Børn, en mindre Bygning Stald og Kuskebolig, og et venligt Hus med Bindingsværksgavle i gammel dansk Stil paa Hjørnet mod de 2 store Plæner foran Fængslet er Bolig for Inspektøren. I den østre Forbolig bor nu Præsten, Viceinspektøren og Kapellanen, i den vestre Bogholderen, Kassereren og Kontorfuldmægtigen. I de 2 Boliger bag ved Fængslet bor Overbetjente, Kontorassistenter Mestre, Andenlæreren og en privat Mester. Ved Gasværket er foruden for Gasmesteren indrettet Bolig for Sygebetjent og Vævebetjent, og Gasværket er udvidet med en ny Gasbeholder, Tjærebassin m. m. Ude ved Jernbanen giver en lille Ventesal Ly for Rejsende til de 3 Tog, der daglig standser ved Fængslets Sidespoer. Paa den nordlige Side

af Roskilde Landevej ligeoverfor Indkørselsalleen ligger en lille gammel Bondegaard med tilliggende ca. 10 Tdr. Land, hvori opfødes Svin til Fængslets Brug, og ved Siden af Gaarden, der rummer Bolig for Arbejderformanden og en Husmand, et smukt lille Hus med Bolig for Tredielæreren. Kaster vi herfra Blikket omkring udenfor Fængslets Ene-mærker, møder vi inde i smukke Smaahaver lange Rækker af Smaahuse langs Landevejen til begge Sider, som i Aarenes Løb med Fængslet som Centrum og væsentligste Erhvervskilde for Beboerne er voxede op paa den fordums øde Slette. Fængslets Terræn er fordoblet fra ca. 14 Tdr. Land til ca. 28 Tdr. Land og ligger nu med sine mange store og smaa Bygninger, omgivne af velholdte Haver og Smaalunde som en Oase paa Heden? De oprindeligt aabne Afløbsgrøfter med stinkende Indhold er rørlagte og tildækkede, og en underjordisk Ledning paa over $\frac{1}{4}$ Mils Længde skærer tværs over Marker og Moser ned til Vejle Aa med det overflødige Spildevand, efter at alle faste Bestanddele er afsiede og ved Iblanding af Tørv og Halm forvandlede til lugtfri Gødning, hvormed Køkkenhaven indenfor Ringmuren frugtbargøres. Hele Terrænet er hegned med prydelige Stakitter af Gran og Tjørnehække. — De mange nye Boliger skyldes Personalets stærke Tilvæxt. Dette bestaar nu af: 1 Inspektør, 1 Viceinspektør, 1 Præst, 1 Kapellan, 1 Bogholder, 1 Kasserer og Økonomiforvalter, 1 Kontorfuldmægtig, 2 Kontorassistenter, 1 Førstelærer, 1 Andenlærer, 1 Tredielærer, 2 Overbetjente, 3 Mestre, 2 Gartnere, 1 Portner, 1 Sygebetjent, 1 Vævebetjent, 29 Betjente, 1 Arbejderformand, 1 Postbud, 1 Køkkenkarl, 1 Sygepasser, 1 Kusk, 1 Fyrbøder ved Dampkedlerne, 2 Fyrbødere ved Varmeapparaterne, 1 Arbejdskarl, 1 Husmand, 4 Vægtere, 2 Gaskarle, 5 faste Reservebetjente, foruden nogle Reserver og Daglejere og Fængselslægen, som ikke bor paa Fængslet, ialt 72 fast ansatte i Stedet for de ved Opførelsen beregnede 30. — De 7 Betjentboliger, som rummer ialt 15 Familier, har gennemsnitlig kostet 8000

Kr. og er opførte af Fængslets egne Haandværksbetjente. Til hver Lejlighed hører 1 Skp. Land Have.

Vender vi os nu mod selve Fængslet, finder vi dets Front betydeligt forandret. Portbygningen traadte tidligere stærkt frem, idet den kun med lave Halvetagesbygninger var forbunden med Gavlene af de 2 Sidesløje omkring Forgaarden. Men nu forsvinder den næsten; idet Mellembygningerne er forhøjede med en Etage. Til begge Sider er dernæst Sidesløjenes Gavle med 2 Etages-Forbindelsesbygninger forbundne ved Gavlene af 2 store nye Bygninger, symmetrisk beliggende Øst og Vest for Forgaardens Fløje, henholdsvis Skole og Pakhus. Selve Ringmuren er flyttet noget tilbage, saa at de 2 Forholiger ikke længere støde op til Fængslets Have indenfor Ringmuren, men er adskilte fra Ringmuren ved en Vej, der sammen med Stier paa begge Sider Øst og Vest for Ringmuren og Vejen Syd for Ringmuren danner en Passage for Natvægteren umiddelbart ved Muren, medens denne tidligere var belemret med Haver og Espalier, som vanskeliggjorde Bevogtningen. — Ringmuren, som oprindelig var dækket med glasserede Tagsten, der i Tidens Løb frøs itu, saa at Vandet trængte ned i Muren og ødelagde denne, er nu dækket med Betonklodser; under hvis Mellemrum smaa Blyrender aflede det nedsivende Vand.

Indenfor Ringmuren bemærke vi den store Forandring, som er sket ved Opførelsen af Pakhus- og Skolebygningerne med mellemliggende Forbindelsesbygninger og tilhørende Gaarde. Pakhuset med tilhørende Forbindelsesbygning er opført i 18^{88/89} og har kostet ca. 60,000 Kr., Skolen med Forbindelsesbygning og Forhøjelsen af Bygningerne ved Siden af Porten er opført i 18^{89/90} og har kostet ca. 89,000 Kr. Ved disse Byggeforetager er opnaaet store Goder: for Arbejdsvirksomheden ved Tilvejebringelse af rummelige Lokaler til Varer og Materialier, for Fangebehandlingen ved Afløsning af den gamle indskrænkede og i mange Henseender noget uheldige Fange-

skole i et Skur mellem A og B Fløjene med en stor lys og luftig Skolesal til 100 Fanger, hvorved en udvidet Undervisning er muliggjort, og for Brandsikkerheden, idet alle brændbare Sager, som hidtil af Mangel paa anden Plads fyldte Lofterne over Cellefløjene, nu har kunnet fjernes derfra. Pakhus og Skole er af brandfri Konstruktion. Skolen er indrettet efter et nyt System med Adskillelse af Stolerækkerne ved faste Skillerum og Mellemgange, saa at indbyrdes Forbindelse mellem Fangerne er udelukket.

Af andre Foranstaltninger, hvorved Fængslets indre Indretning og Udstyrelse i Tidernes Løb er forbedrede, nævnes: Afskaffelse af de smaa Vandbeholdere paa Loflet og Indlægning af direkte Vandtilførsel fra 2 store Beholdere paa Lofterne i alle Celler, Boring af 2 artesiske Brønde, Anskaffelse af Dampumper, 1 2den Dampkedel, Brandhaner, Sprøjter og andre Slukningsapparater, Opførelse af Brandgavle og murede Gesimser i Stedet for de oprindelige Trægesimser om Tagene, Anlægning af Telefonledning til København, nye Varmluftsvarmeapparater til Kirke, Skole, Sygehus og Kontorer, i hvilke Apparater Kulstøv og andet Affald fra Ildstederne fortæredes, nye Gitterdøre af Smedejern for Fangegaarden i Stedet for de ældre af Støbejern, som frøs itu, en Hovedstandsættelse af Kirken, hvorved denne har faaet en tiltalende og værdig Udsmykning, Opførelse af et Kulskur, Anlæg af Brusebade til Fangerne, Opførelse af en ny Dampskorsten og en ifjor paabegyndt Omlægning af Klosetterne og Forbedring af Opvarmningen og Ventilationen i Cellerne.

Materiellet til Behandlingen af det normerede Fængetal. ca. 370, er altsaa saavidt mulig i tidssvarende Stand.

Men i de sidste 7—8 Aar har Fængslet ofte været overbelagt, saa at baade Kældere og Sygeafdeling har

maattet bruges til Opholdssted for Fanger, medens samtidigt store Mængder af Fanger er overflyttede til Horsens Strafanstalt, og der siden April 1909 er taget en ledig Bygning ved Kvindefængslet paa Christianshavn i Brug til Mandfanger, hvoraf der kan rummes 30. Før Tiden sidder der i Arresthusene en Mængde Fanger, som er domfældte og i Maaneder har ventet paa at blive afleverede til Strafanstalterne, og mange hundrede Bødefsonere gaar og venter i København paa at faa Lov til at afsone deres Straf.

Det er at haabe, at Autoriteterne snart maa faa Øjnene op for, at denne Tilstand er ganske uholdbar, og tilvejebringe de fornødne Midler til Nybygninger.

Det første, der er at gøre, er at opføre en Anstalt til Friluftsbehandling af Fanger mellem 14 og 18 Aar, saaledes som forlængst af Fængselsvæsenet foreslaaet, hvori saadanne unge Fanger kan hensættes, som ikke egner sig til Enkeltcellebehandling eller Behandling paa Tvangsopdragelsesanstalt. En saadan Anstalt bør lægges i Nærheden af Cellefængslet, for at Beboerne gensidigt kan omskiftes efter Behov. En passende Plads vil med nogen Udvidelse den Fængslet tilhørende lille Ejendom Nord for Landevejen, som i sin Tid netop blev indkøbt til dette Formaal, kunne afgive. Maatte det snart lykkes at faa den første Sten lagt.

Vridsløselille Forbedringshus i April 1910.

F. Ammitzboell.